

Grauwe Kiekendief

Kenniscentrum Akkervogels

Meetnet Agrarische Soorten in de provincie Drenthe in 2024

Tussenrapport

Henk Jan Ottens

In opdracht van: *provincie* **Drenthe**

Colofon

Auteur:

Henk Jan Ottens

© Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels, december 2024

Rapportnummer GKA-Rapport 2024-10

Dit rapport is samengesteld in opdracht van:

provincie Drenthe

Wijze van citeren:

Ottens H. J. 2024. Meetnet Agrarische Soorten in de provincie Drenthe in 2024.

GKA-Rapport 2024-10. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Zuidlaren.

Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels

Postadres Berkenweg 1, 9471 VA Zuidlaren

Website grauwekiekendief.nl

Contactpersoon Henk Jan Ottens

E-mail henkjan.ottens@grauwekiekendief.nl

Foto omslag: Weelderige akkerrand langs de Valtherdijk. Valthermond 24 juli 2024. © GKA, Henk Jan Ottens

Inhoud

Meetnet Agrarische Soorten in de provincie Drenthe in 2024	2
Inhoud	3
1. Inleiding	4
Dankwoord:	5
2. Opzet van het onderzoek	6
2.1 Monitoringsopzet	6
2.2 De leefgebieden en verdeling telpunten	6
2.2.1 Leefgebied open akkerland	7
2.2.2 Leefgebied dooradering	7
2.3 Doelsoorten broedvogels Natuurbeheerplan provincie Drenthe	8
2.4 Onderzoek patrijzen	8
3. Resultaten	9
3.1 Broedvogels van het leefgebied open akkerland	9
3.2 Broedvogels van het leefgebied dooradering	11
3.3 Niet-broedvogels en zoogdieren	12
3.4 Verspreiding en dichtheden van enkele doelsoorten Natuurbeheerplan Drenthe	14
3.4.1 Gele kwikstaart (doelsoort open akkerland)	14
3.4.2 Veldleeuwerik (doelsoort open akkerland)	15
3.4.3 Geelgors (doelsoort open akkerland en dooradering)	16
3.4.4 Graspieper (geen doelsoort)	17
3.4.5 Wulp (geen doelsoort)	18
3.5 Onderzoek patrijzen 2024	20
4. Conclusie en aanbevelingen	21
5. Literatuur	23
Bijlagen	24
A1. Verspreidingskaart Patrijs transect Witteveen	25
A2. Verspreidingskaart Patrijs transect Eeserveen	26
A3. Verspreidingskaart Patrijs transect Broekstreek 2	27
A4. Verspreidingskaart Patrijs transect Odoornerveen	28
A5. Verspreidingskaart Patrijs transect Buinen 1	29
A6. Verspreidingskaart Patrijs transect Buinen 2	30
B. Soortkaarten MAS 2024	31

1. Inleiding

Het middels punttellingen in kaart brengen van boerenlandvogels is een adequaat monitoringssysteem om op landschapsschaal inzicht te krijgen in de verspreiding en ontwikkeling van broedvogels. Sinds de start van het Meetnet Agrarische Soorten in 2009 is in Drenthe een robuust netwerk van telpunten ontwikkeld waarin jaarlijks door vrijwilligers en professionals honderden punten worden geteld. In 2023 is op initiatief van de provincie Drenthe er voor gekozen om tot een aanpassing van het meetnet te komen. Belangrijke overwegingen daarbij waren om enerzijds de ‘statistische power’ van de toekomstig verzamelde data op de telpunten te verhogen en anderzijds werd onderzoek in wit gebied met betrekking tot de vraagstelling van het onderzoek niet meer noodzakelijk geacht. In de nieuwe opzet wordt een deel van de telpunten jaarlijks geteld en wordt een ander deel roulerend tweejaarlijks geteld. In deze opzet winnen analyses over de ontwikkeling van soorten en voorkeuren ten aanzien van agrarisch natuurbeheer aan betrouwbaarheid. Daarnaast zijn telpunten alleen nog gekoppeld aan twee habitattypen namelijk binnen leefgebied en binnen leefgebied met agrarisch natuurbeheer. Telpunten in wit gebied zijn binnen de onderhavige vraagstelling van het onderzoek minder relevant. In hoofdstuk 2 (de opzet van het meetnet) wordt hier nader uitleg over gegeven. Naast de koppeling van telpunten aan habitattypen binnen het provinciaal beleid liggen ook flink wat telpunten buiten de orde van het habitatonderzoek. Het gaat om telpunten die liggen in natuurgebieden en door vrijwilligers worden geteld. De gegevens op deze telpunten worden wel verzameld maar zijn niet meegenomen in de analyses voor dit rapport.

Een belangrijke mogelijkheid van het meetnet is inzicht te krijgen in de effecten van het agrarisch natuurbeheer. Verzamelde gegevens zijn gebruikt om in samenspraak met Agrarisch Natuur Drenthe (het agrarisch collectief dat maatregelen met betrekking tot akkernatuur uitvent) en de provincie Drenthe tot een verdere doelmatige inrichting van akkernatuur te komen. In 2018 is voor het leefgebied dooradering tot eenzelfde opzet gekomen. Ook in dit leefgebied zijn verdeeld over drie habitattypen telpunten geplaatst.

Ten slotte zijn in 2024 ook weer vaste transecten geteld op de aanwezigheid van patrijzen. De patrijs is een doelsoort binnen het natuurbeheerplan van de provincie Drenthe maar blijft door zijn verborgen leefwijze onderbelicht in het MAS. Vanaf begin februari zijn transecten afgelopen op het voorkomen van patrijzen. Om de trefkans van aanwezige patrijzen te verhogen is in de avondschemering het geluid van roepende patrijzen afgespeeld. Aanwezige territoriale mannetjes reageren snel op deze kunstmatig roepende soortgenoot waardoor de trefkans ten opzichte van het MAS enorm verhoogd wordt.

Dankwoord:

Ook dit jaar gingen weer verschillende mensen op pad om hun puntjes te tellen. In willekeurige volgorde bedanken wij: Bert Hof, Annemarie Loof, Anne Hielke van der Meulen, Bertus Bats, Bob Hoogeveen, Berry Heyman, Els Heyman, Danny Gerrets, Han Olk, Esther Duijts, Wim van Veen, Gerard Sterk, Hendrik de Haan, Harm Schadenberg, Ineke de Bruyn, Jan Grotenhuis, Johan Hanken, Paul Gelderloos, Pieter Gorissen, Peter Venema, Paul Verra, Stefan Handgraaf, Thijn van de Grift, Johannes Kiestra en Piet Idserda. Hans Dankbaar coördineerde de tellingen van de KNNV, waarbij ook vele vrijwilligers betrokken zijn.

Foto 1.1 Op twee plekken werden in het leefgebied open akkerland broedverdachte Grauwe Klauwieren opgemerkt. De aanwezigheid van struwelen om in te broeden is een belangrijke voorwaarde voor vestiging. Eexterveld, 27 juni 2024. ©GKA Henk Jan Ottens

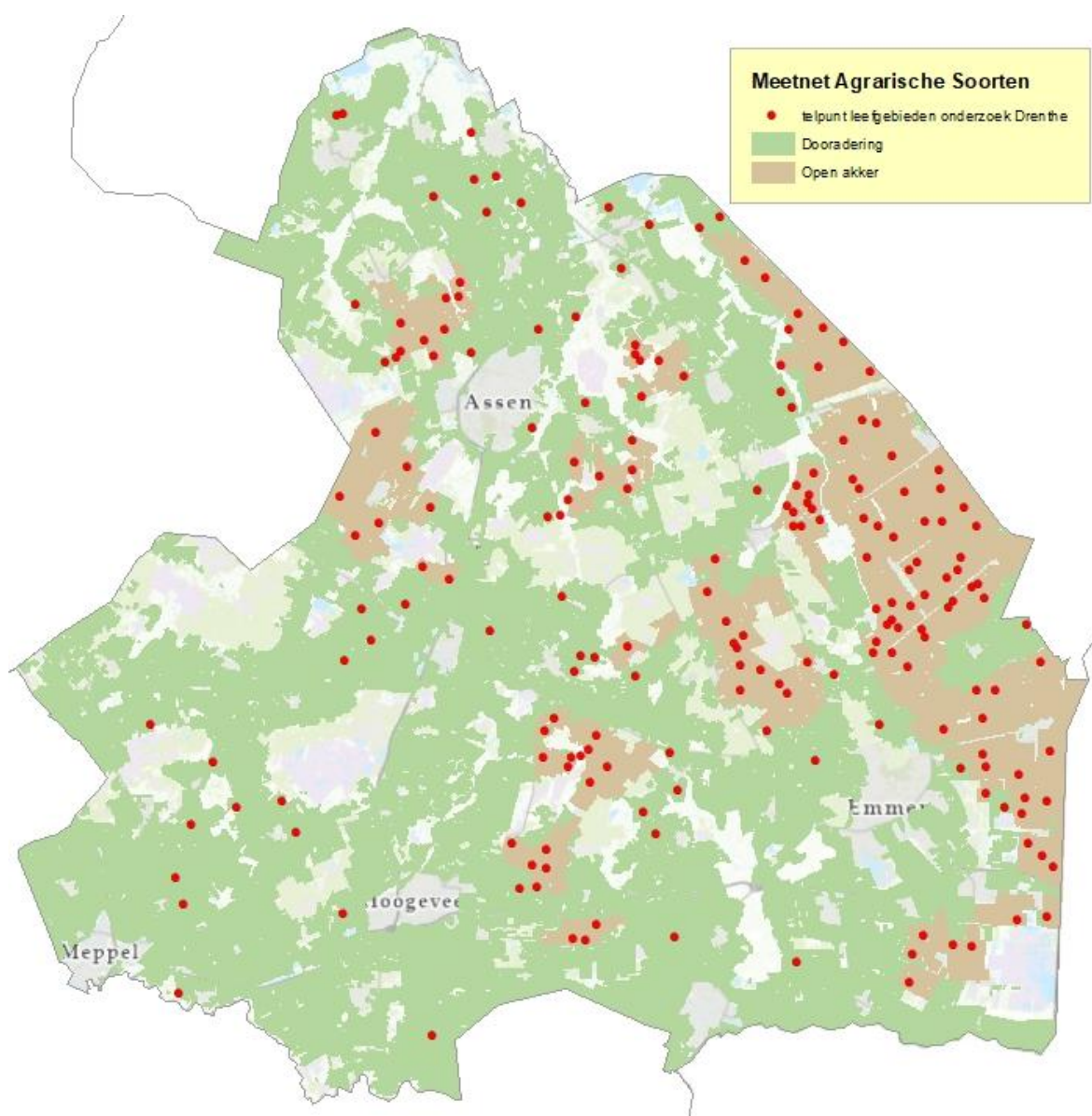
2. Opzet van het onderzoek

2.1 Monitoringsopzet

Voor de opzet van de telmethode wordt verwezen naar het evaluatierapport uit 2022 (Ottens *et al.*, 2023).

2.2 De leefgebieden en verdeling telpunten

Vanaf 2023 is het leefgebied dooradering aangepast en omvat het vrijwel het gehele landelijke gebied voor zover het niet toebehoort tot bebouwing, open water, gebieden die behoren tot het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en de leefgebieden open akkerland en grasland. In figuur 2 is een overzicht van de ligging van 202 telpunten weergegeven die onderdeel uitmaken van het in opdracht van de provincie Drenthe opgezette meetnet.

Figuur 2.1 Verdeling meetnet-punten in de leefgebieden open akkerland en dooradering in de provincie Drenthe.

2.2.1 Leefgebied open akkerland

Jaarlijks worden 89 telpunten geteld waarvan 40% (36 telpunten) jaarlijks wordt geteld en 60% (53 telpunten) tweejaarlijks. De laatste categorie bestaat dus uit 106 punten, waarvan de helft het ene jaar en de andere helft het andere jaar wordt geteld. Het tellen van jaarlijks dezelfde punten draagt bij aan de 'statistische power' (zeggingskracht) van het meetnet. Het tweejaarlijks tellen van punten zorgt voor een grotere geografische spreiding doordat over een groter deel van de provincie gekeken kan worden naar het voorkomen van broedvogels. De dekking van de in totaal 142 telpunten komt neer op één telpunt per 300 hectare leefgebied.

Stratum	Oppervlakte (ha)	Aantal telpunten vast	Aantal telpunten roulerend
Leefgebied 'open akkerland' zonder natuurbeheermaatregelen	41.617 ha	26	38
Leefgebied 'open akkerland' met natuurbeheermaatregelen (peildatum 2024)	1.083 ha	10	15
Totaal	42.700 ha	36	53

2.2.2 Leefgebied dooradering

Jaarlijks worden 38 telpunten geteld waarvan 16 telpunten (42%) jaarlijks wordt geteld en 22 telpunten (58%) tweejaarlijks. De laatste categorie bestaat dus uit 44 punten, waarvan de helft het ene jaar en de andere helft het andere jaar wordt geteld. De dekking van de in totaal 60 punten komt neer op één telpunt per 2000 hectare leefgebied.

Stratum	Oppervlakte (ha)	Aantal telpunten vast	Aantal telpunten roulerend
Leefgebied 'dooradering' zonder natuurbeheermaatregelen	121.570 ha	10	14
Leefgebied 'dooradering' met natuurbeheermaatregelen	437 ha	6	8
Totaal	122.007 ha	16	22

Buiten de 127 vastgelegde punten werden verspreid over Drenthe in 2024 nog eens 197 telpunten geteld door vrijwilligers. Van deze vrijwilligerspunten lagen er 91 in het leefgebied dooradering, 45 in het leefgebied open akker, 56 in natuurgebieden en 5 in het leefgebied open grasland. Telpunten buiten de leefgebieden dooradering en open akker zijn niet meegenomen in de analyses. Vrijwilligers worden overigens aanbevolen om in de leefgebieden te tellen. Het merendeel doet dat ook maar mensen zijn vrij om hier zelf een keuze in te maken. Met 136 extra telpunten vormt het werk van de vrijwilligers een belangrijke aanvulling op het totaal.

2.3 Doelsoorten broedvogels Natuurbeheerplan provincie Drenthe

Onderstaand is een overzicht gegeven van broedvogelsoorten die zijn opgenomen als doelsoort in het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe (versie 2023).

Tabel 2.3 Doelsoorten (vogels) per leefgebied waar Nederland een (inter)nationale verantwoordelijkheid voor draagt en waaraan Drenthe een bijdrage levert. De lijst is aangevuld met een aantal Drentse soorten die kenmerkend zijn voor de leefgebieden open akkerland en dooradering in Drenthe.

Verantwoordelijkheid bescherming	Open akkerland	Verantwoordelijkheid bescherming	Dooradering
Internationaal/nationaal	Gauwe Kiekendief	Internationaal/nationaal	Torenvalk
Internationaal/nationaal	Torenvalk	Internationaal/nationaal	Roek
Internationaal/nationaal	Kwartelkoning	Internationaal/nationaal	Ringmus
Internationaal/nationaal	Roek	Internationaal/nationaal	Gekraagde Roodstaart
Internationaal/nationaal/Drenthe	Ringmus	Internationaal/nationaal	Grote Lijster
Internationaal/nationaal/Drenthe	Gele Kwikstaart	Internationaal/nationaal	Spreeuw
Internationaal/nationaal/Drenthe	Veldleeuwerik	Internationaal/nationaal	Spotvogel
Internationaal/nationaal/Drenthe	Patrijs	Internationaal/nationaal	Watersnip
Internationaal/nationaal/Drenthe	Kievit	Internationaal/nationaal/Drenthe	Patrijs
Internationaal/nationaal/Drenthe	Geelgors	Internationaal/nationaal/Drenthe	Gauwe Klauwier
Drenthe	Kwartel	Internationaal/nationaal/Drenthe	Geelgors
		Drenthe	Grasmus
		Drenthe	Boompieper
		Drenthe	Bosrietzanger

Dit overzicht beperkt zich tot broedvogels. In het Natuurbeheerplan is een uitgebreidere soortenlijst opgenomen met ook hier in de winter verblijvende vogels, zoogdieren, dagvlinders, amfibieën en planten. In dit rapport wordt het voorkomen en de verspreiding van bovenstaande broedvogelsoorten nader besproken.

2.4 Onderzoek patrijzen

Voor een uitgebreide beschrijving van de methodologische opzet van het patrijzenonderzoek wordt verwezen naar het evaluatierapport uit 2016 (Ottens, 2016).

3. Resultaten

3.1 Broedvogels van het leefgebied open akkerland

In het leefgebied open akkerland zijn in 2024 in totaal 72 soorten als broedvogels aangemerkt (Tabel 3.1). Van elke soort is het aantal vastgestelde territoria op alle onderzochte telpunten weergegeven.

Als vanouds is de veldleeuwerik de soort met de meeste territoria gevolgd door de gele kwikstaart en de kievit eveneens met meer dan 200 territoria. Een nieuwkomer in de lijst met meeste territoria is de merel. Opvallend omdat veel telpunten in open agrarisch gebied liggen. De soort zal waarschijnlijk vooral op telpunten in de buurt van bebouwing en tuinen zijn aangetroffen. Een alarmerende boomvalk werd in juni opgemerkt bij een elzensingel in de buurt van Eexterveen. Er is niet naar een nest gezocht maar het is goed mogelijk dat het paar er een nest op na hield. Broedverdachte Grauwe Klauwieren werden opgemerkt in struweel op het Eexterveld en in de buurt van het Bargerveen. Hier werd een mannetje in ronde 3 en 4 gezien, zittend in de top van Japanse duizendknoop *Fallopia japonica*.

Tabel 3.1 Waargenomen soorten en aantal vastgestelde territoria per soort op telpunten in het leefgebied open akkerland in 2024. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd. Rode Lijst-soorten zijn aangegeven met een sterretje (gevoelig), met twee sterretjes (kwetsbaar) en met drie sterretjes (bedreigd).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
appelvink	1	grote canadese gans	4	putter	17
blauwborst	50	grote lijster**	3	rietgors	34
boerenzwaluw*	3	grutto*	1	rietzanger	2
bonte vliegenvanger	3	heggenmus	3	ringmus*	1
boomkruiper	5	holenduif	8	roek	2
boomleeuwerik	1	houtduif	36	roodborst	11
boompieper	25	huismus*	16	roodborsttapuit	27
boomvalk	1	huiszwaluw*	3	scholekster	22
bosrietzanger	60	kauw	1	soepeend	4
braamsluiper	3	kievit	224	spreeuw	13
buizerd	19	kleine karekiet	37	tjiftjaf	42
ekster	4	kleine plevier	1	torenavalk**	13
fazant	84	kneu*	32	tuinfluiter	14
fitis	11	knobbelzwaan	14	veldleeuwerik*	383
gaai	6	koekoek**	6	vink	71
geelgors	134	koolmees	28	waterhoen	9
gekraagde roodstaart	13	krakeend	4	wilde eend	67
gele kwikstaart*	265	kuifeend	4	winterkoning	33
grasmus	147	kwartel	35	witte kwikstaart	41
graspieper*	59	meerkoet	23	wulp*	30
grauwe gans	8	merel	78	zanglijster	28
grauwe klauwier***	2	nijlgans	17	zwarte kraai	50
groenling	5	patrijs**	9	zwarte roodstaart	4
grote bonte specht	5	pimpelmees	12	zwartkop	72

Foto 3.1 De fazant is een vaste soort in de top tien van soorten met de meeste territoria. De meeste fazanten worden opgemerkt in hoogveenontginningsgebieden. Witkoelenweg Eesergroen, 17 april 2024. ©GKA Henk Jan Ottens

3.2 Broedvogels van het leefgebied dooradering

In het leefgebied dooradering zijn in totaal 86 soorten als broedvogel aangemerkt (Tabel 3.2). Van elke soort is het aantal vastgestelde territoria op alle onderzochte telpunten weergegeven.

Tabel 3.2 Waargenomen soorten en aantal vastgestelde territoria per soort op telpunten in het leefgebied dooradering in 2024. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd. Rode Lijst-soorten zijn aangegeven met een sterretje (gevoelig), met twee sterretjes (kwetsbaar) en met drie sterretjes (bedreigd).

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
appelvink	10	grote bonte specht	28	putter	18
blauwborst	4	grote canadese gans	8	rietgors	14
blauwe reiger	4	grote lijster**	3	ringmus*	2
boerenwaluw*	18	grutto*	6	roodborst	32
bonte vliegenvanger	7	heggemus	9	roodborsttapuit	71
boomklever	4	holenduif	19	scholekster	27
boomkruiper	27	houtduif	49	slobeend**	1
boomleeuwerik	1	houtsnip	1	soepeend	1
boompieper	38	huismus*	25	spotvogel*	1
boomvalk**	1	huiswaluw*	1	spreeuw	39
bosrietzanger	7	ijsvogel	1	sprinkhaanzanger	1
braamsluiper	6	kauw	7	tjiftjaf	105
buizerd	30	kievit	175	torenvalk**	16
ekster	5	kleine karekiet	5	tuinfluiter	30
fazant	30	kneu*	28	tureluur*	4
fitis	22	knobbelzwaan	8	veldleeuwerik*	155
gaai	25	koekoek**	2	vink	111
geelgors	106	koolmees	75	waterhoen	5
gekraagde roodstaart	23	kraanvogel*	1	wilde eend	67
gele kwikstaart*	203	kuifeend	3	winterkoning	69
gierzwaluw	1	kwartel	17	wintertaling**	1
goudvink	1	kwartelkoning***	1	witte kwikstaart	64
grasmus	125	meerkoet	8	wulp**	26
graspieper*	155	merel	111	zanglijster	42
grauwe gans	13	nijlgans	7	zwarte kraai	60
grauwe klauwier***	4	ooievaar	21	zwarte mees*	1
groene specht	5	patrijs**	1	zwarte roodstaart	2
groenling	4	pimpelmees	49	zwartkop	101

Van de tien meest voorkomende soorten (gesommeerd aantal territoria) in het leefgebied dooradering komen acht soorten ook voor in de top 10 van het leefgebied open akkerland. Het gaat om geelgors, gele kwikstaart, grasmus, kievit, merel, veldleeuwerik, vink en zwartkop. Bijzondere waarnemingen werden gedaan door Bertus Bats. Bertus trof op een telpunt ten westen van Eelde een roepende kwartelkoning aan. Toni Hoender merkte een broedverdachte boomvalk bij een hoogspanningsmast in de buurt van Orvelte. Jan Grotenhuis zag een paartje Kraanvogels in zijn telpunt. Waarschijnlijk ging het hier om het paar afkomstig van het Scharreveld.

3.3 Niet-broedvogels en zoogdieren

De basis van het meetnet ligt in het registreren van plaatsgebonden individuen of met andere woorden, territoriale vogels. Maar in absolute aantallen zijn het vooral niet territoriale vogels die het meest worden aangetroffen. Groepen vogels die pleisteren op de akkers en velden om te rusten of op zoek zijn naar voedsel. Of doortrekkers die op weg zijn naar verder gelegen broedgebieden. In Tabel 3.3 is een overzicht gegeven van een 104 soorten die zijn gezien of gehoord op de telpunten en niet de toets doorstonden om te kunnen worden aangemerkt als broedvogels.

In vergelijking met de lijst uit 2023 valt de hoeveelheid muizeneters op de telpunten op. In 2024 werd bijna het dubbele aan muizeneters gezien (blauwe kiekendief, bruine kiekendief, grauwe kiekendief, buizerd, torenvalk, grote zilverreiger en blauwe reiger). 451 waarnemingen tegen 256 in 2023. De zichtbaarheid van deze soorten is typisch voor muizenarme jaren waarin veel gezworven wordt op zoek naar voedsel. De grauwe kiekendief beleefde bijvoorbeeld in het Groningse boerenland het slechtste jaar ooit met weinig nesten en een lage reproductie. Ook wulpen hadden te leiden onder de lage muizenstand met veel predatie binnen de rasters en/of verlies aan jongen.

Ook het aantal ganzen (brandgans, grauwe gans en grote canadese gans) overtrof flink de aantallen in 2023. Hoewel het in 2023 in april ook nog flink nat was lijkt het erop dat ganzen vooral door de lange duur van de vochtige omstandigheden hun verblijf konden verlengen. Van de drie soorten werden in 2024 in totaal 1702 exemplaren gezien tegen 727 in 2023.

Voor een aantal soorten was de doortrek geen schim van wat in 2023 nog werd gezien. Werden in 2023 nog 1724 kramsvogels op de trek genoteerd, in 2024 kwam dit aantal niet verder dan 45. Goudplevieren ontbraken zelfs op de telpunten in 2024, terwijl in 2023 een marginaal aantal van 51 exemplaren werd opgemerkt.

Binnen het meetnet agrarische soorten worden niet alleen vogels genoteerd. Het systeem biedt ook de mogelijkheid om waarnemingen van zoogdieren in te voeren. In 2024 werden de volgende zoogdieren aangetroffen op de telpunten: haas (464), ree (298), huiskat (17), konijn (10), vos (10), wezel (4), egel (3), eekhoorn (3) das (2) hermelijn (1), beverrat (1) en bruine rat (1). Het ontbreken van muizen en mollen in het overzicht laat zien dat, hoewel talrijk, de kleinere zoogdieren niet zomaar worden gezien. Op een telpunt in de buurt van Bargercompascuum werden langs een veenwijk meerdere inloopvallen gezien. In één van de vallen zat een beverrat die mogelijk voor onderzoek is gevangen.

Tabel 3.3 Waargenomen niet-broedvogelsoorten in de leefgebieden open akkerland en dooradering in de provincie Drenthe in 2024. De tien meest waargenomen soorten zijn groen gemarkeerd.

Soort	Aantal	Soort	Aantal	Soort	Aantal
aalscholver	39	holenduif	310	ringmus	3
appelvink	1	houtduif	449	rode wouw	1
beflijster	3	houtsnip	2	roek	1563
bergeend	22	huismus	105	roerdomp	1
blauwborst	4	huiszwaluw	58	roodborst	2
blauwe kiekendief	22	kauw	276	roodborsttapuit	4
blauwe reiger	191	kemphaan	2	scholekster	30
boerenzwaluw	799	kievit	254	slobeend	9
boomvalk	3	kleine mantelmeeuw	369	smelleken	1
brandgans	423	kleine plevier	1	soepeend	10
bruine kiekendief	26	kneu	71	soepgans	6
buidelmees	2	knobbelzwaan	57	sperwer	6
buizerd	108	koekoek	10	spreeuw	3486
ekster	6	kokmeeuw	442	stadsduif	2
fazant	18	kolgans	2	stormmeeuw	5
fitis	1	koolmees	16	tapuit	37
gaai	5	kraanvogel	2	tjiftjaf	2
geelgors	10	krakeend	39	torenvalk	45
gekraagde roodstaart	1	kramsvogel	45	tureluur	10
gele kwikstaart	14	kruisbek	1	veldleeuwerik	3
gierzwaluw	46	kuifeend	49	vink	9
grasmus	2	lepelaar	4	visdief	11
graspieper	275	meerkoet	36	watersnip	12
grauwe gans	1211	merel	8	wilde eend	503
grauwe kiekendief	1	muskuseend	1	winterkoning	2
groenling	1	nijlgans	112	wintertaling	10
groenpootruiter	3	noordse kwikstaart	1	witgat	5
grote bonte specht	2	oeverloper	1	witte kwikstaart	43
grote canadese gans	68	oeverzwaluw	55	wulp	15
grote lijster	7	ooievaar	82	zanglijster	1
grote mantelmeeuw	19	putter	44	silvermeeuw	6
grote zilverreiger	58	raaf	3	zwarte kraai	960
grutto	3	regenwulp	111	zwarte roodstaart	1
havik	2	rietgors	29	zwarte stern	2
heggenmus	1	rietzanger	3		

3.4 Verspreiding en dichtheden van enkele doelsoorten Natuurbeheerplan Drenthe

Hieronder is een overzicht gegeven van dichtheden van enkele doelsoorten (aangevuld met graspieper en wulp) uit het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe. De dichtheden zijn per leefgebied dooradering en open akker weergegeven waarbij een onderscheid is gemaakt tussen landschapstypen (o.b.v. landschapskaart, provincie Drenthe). Tevens is een vergelijking gemaakt tussen het langjarig gemiddelde van 2016-2023 en het broedseizoen 2024. Vanaf 2016 is een vast netwerk van telpunten gevormd die roulerend driejaarlijks zijn geteld.

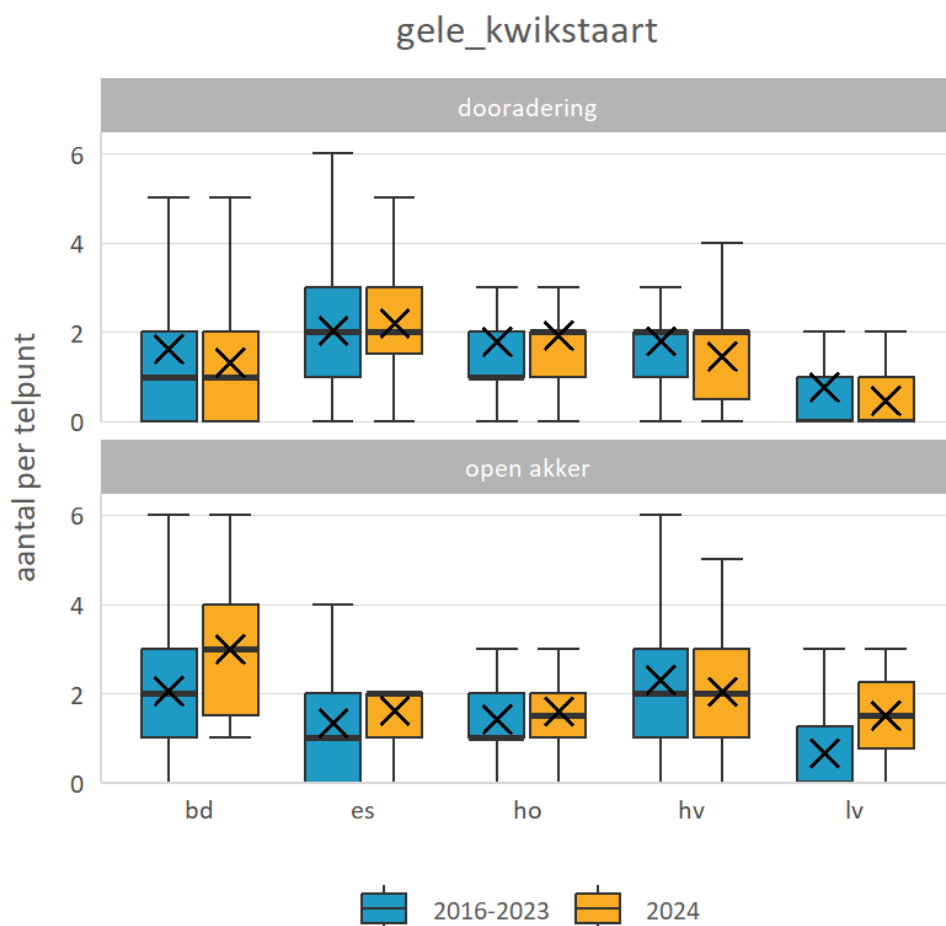
Overzicht landschapstypen:

- bd = beekdal (41.405 ha), flanken van Wapserveensche Aa, zuidwest Drenthe-Oude Vaart, Dwingelerstroom, Onlanden, Groote Diep, Drentsche Aa, de Hunze en het Drostendiep)
- es = es (12.357 ha), veel complexen op Hondsrug en Drents Plateau en bij zanddorpen in zuidwest Drenthe, zuid Drenthe en kop van Drenthe).
- ho = heideontginning (78.745 ha), Drents Plateau, daarbuiten grote complexen bij Norg-Roden, Havelte en Zuidwolde. Voornamelijk in leefgebied dooradering met uitzondering van heideontginningen bij Norg, Rolde, Eext, Buinen en Westerbork)
- hv = hoogveenontginning (54.598 ha), oostelijk en zuidoostelijk veenkoloniaal gebied, Hoogeveen eo, Smilde en Odoornerveen. Voornamelijk in leefgebied open akker)
- lv = laagveenontginning (15.100 ha), in zuidwest Drenthe en kop van Drenthe veelal in leefgebied dooradering)

3.4.1 Gele kwikstaart (doelsoort open akkerland)

Gele kwikstaarten zijn talrijk in Drenthe en zijn in een verscheidenheid aan landschapstypen broedvogel. De stand is stabiel tot mogelijk toenemend. De dichtheden zijn het grootst in het leefgebied open akker met bijna twee paar per telpunt. In leefgebied dooradering ligt het gemiddelde op 1,6 paar per telpunt. De dichtheden in dooraderingsgebied zijn het hoogst op essen, in heide- en hoogveenontginningen (Figuur 3.4.1). Gele kwikstaarten zijn schaars in laagveenontginningen.

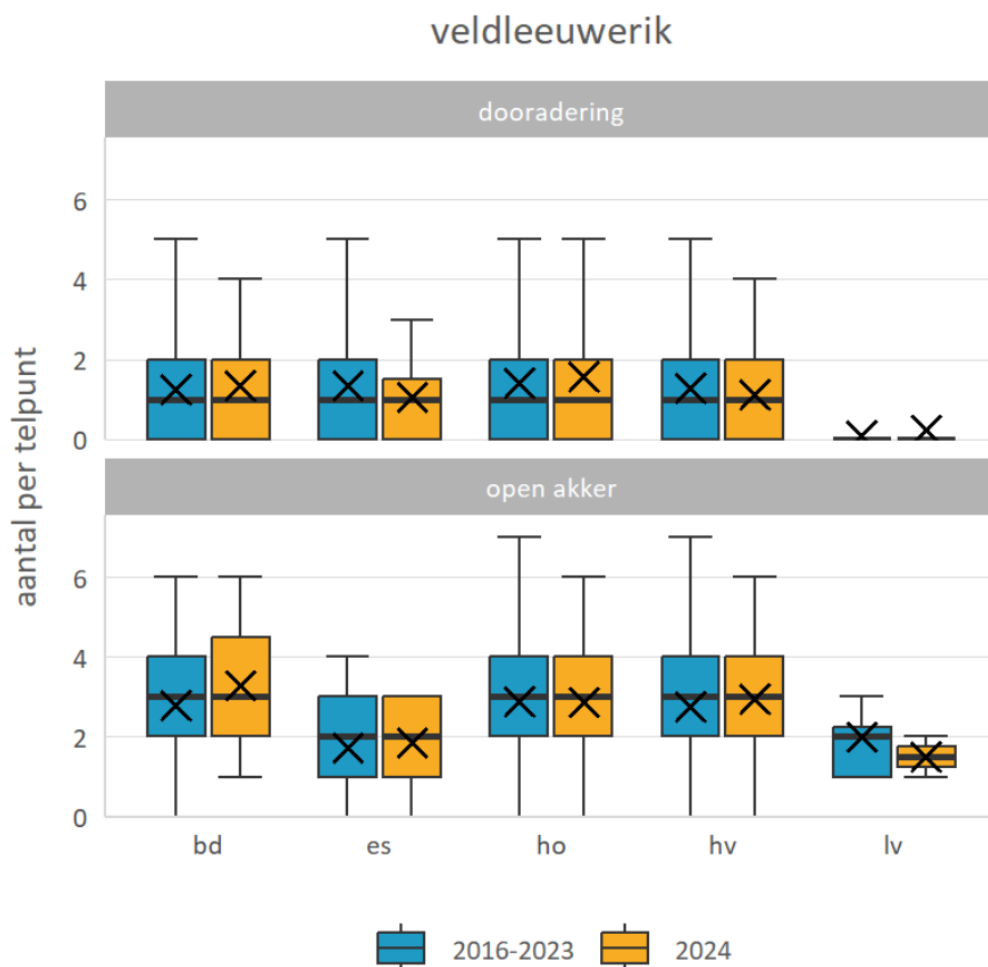
In het leefgebied open akker zijn gele kwikstaarten, opvallend, het meest talrijk in beekdalen en werden in 2024 flink hogere aantallen geteld ten opzichte van het langjarig gemiddelde. Grootschalige graslandgebieden terwijl in akkergebieden gele kwikstaarten voorkeur hebben voor winter- en zomergranen. Hier lagen de aantallen in 2024 juist lager dan het langjarig gemiddelde. Het laat zien dat broedende gele kwikstaarten flexibel zijn en uit de voeten kunnen in verschillende habitats.

Figuur 3.4.1 Dichtheid van de gele kwikstaart in het leefgebied dooradering en open akkerland in de periode 2016-2023, vergeleken met de dichtheid in 2024. In de figuur is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale lijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.2 Veldleeuwerik (doelsoort open akkerland)

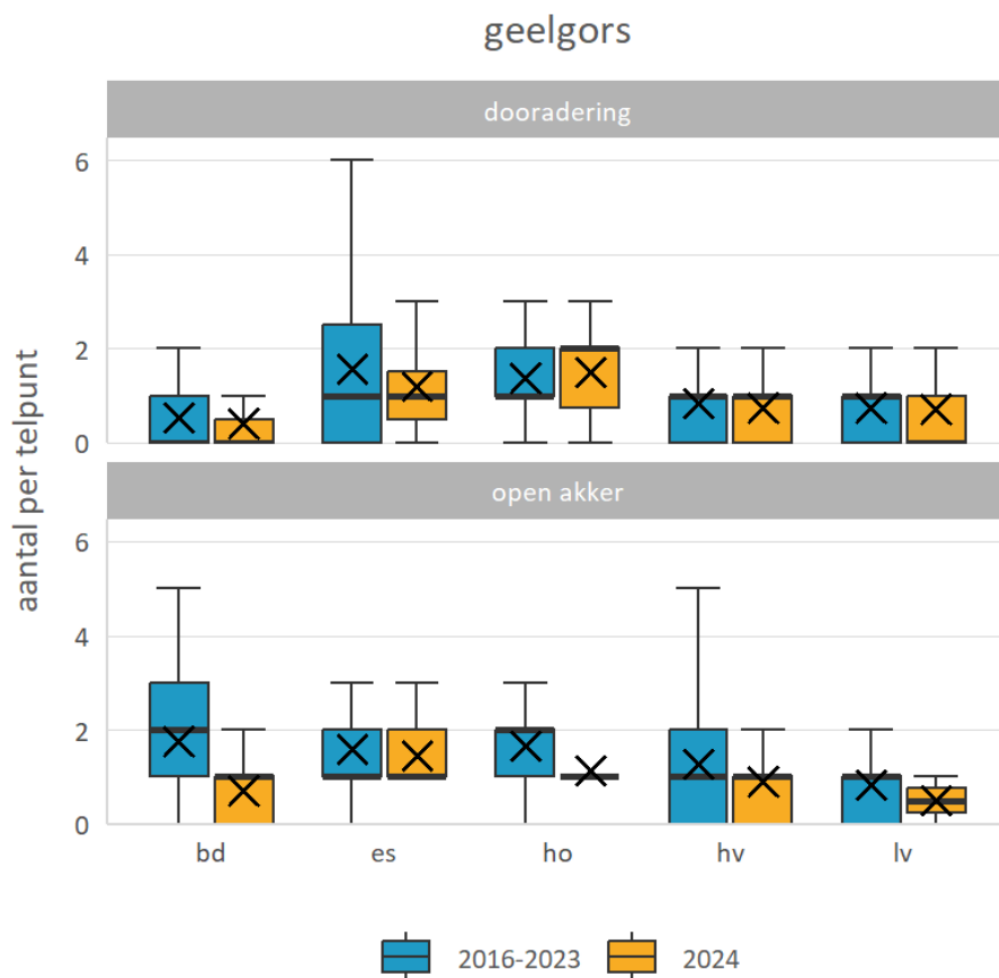
Net als de gele kwikstaart zijn veldleeuweriken wijdverbreid in Drenthe. In het leefgebied dooradering ligt het gemiddelde aantal veldleeuweriken per telpunt op 1,2 paar. In open akkerland ligt dit gemiddelde aanmerkelijk hoger met 2,7 broedparen per telpunt. In beide leefgebieden is de stand stabiel. Kijkend op landschapstypenniveau dan bereiken in dooraderingsgebied veldleeuweriken de hoogste dichtheden in heideontginningen met relatief veel akkerbouw. Hier zullen veldleeuweriken, mits het landschap open is, vroeg in het seizoen aangetrokken zijn door de teelt van granen. In het leefgebied open akker ligt het langjarig gemiddelde op 2,7 broedparen per telpunt. Veldleeuweriken in dit leefgebied zijn het meest talrijk in hoogveenontginningen. In beide leefgebieden is de stand het laagst in laagveenontginning die voornamelijk uit grasland bestaan.

Figuur 3.4.2 Dichtheid van de veldleeuwerik in het leefgebied dooradering en open akkerland in de periode 2016-2023 vergeleken met de dichtheid in 2024. In de figuur is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.3 Geelgors (doelsoort open akkerland en dooradering)

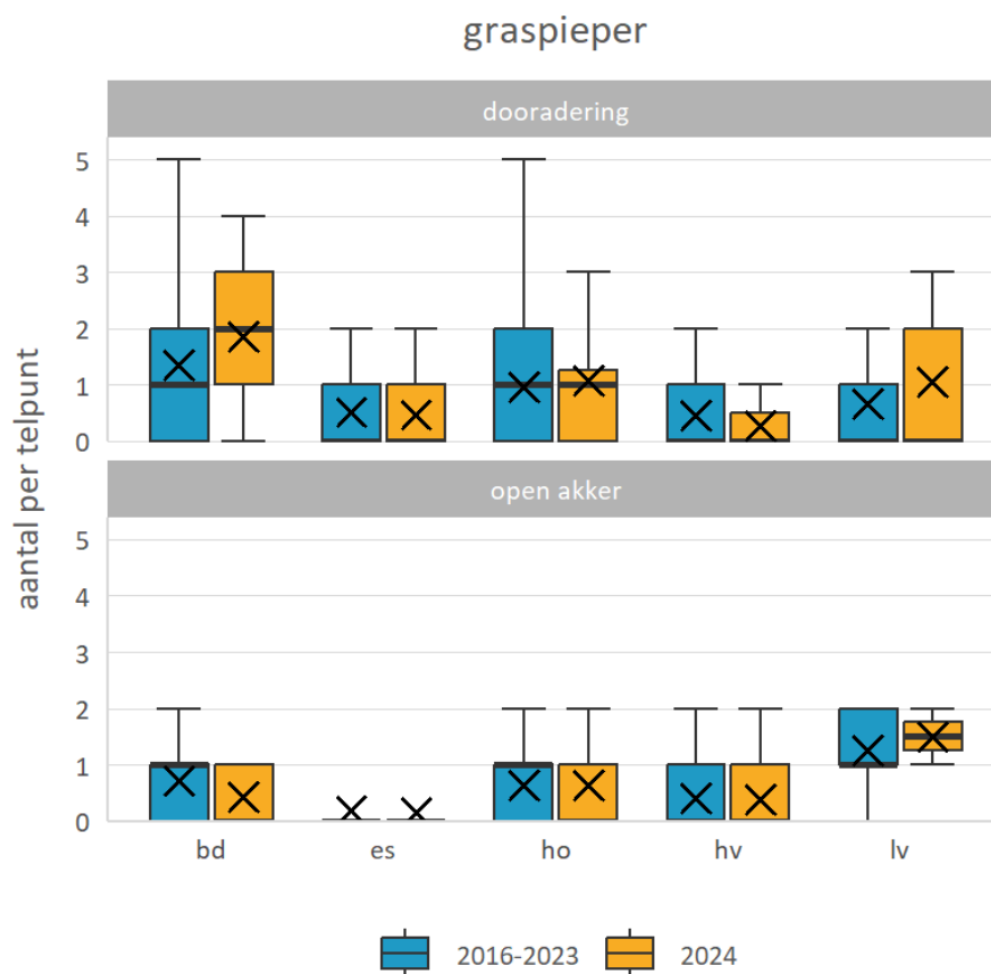
Geelgorzen hebben met 1,4 broedparen per telpunt de hoogste dichtheden in het leefgebied open akkerland. In dooradering ligt het gemiddelde op 0,9 paar per telpunt. In dooradering is de stand stabiel terwijl in open akker een duidelijke daling zich begint af te tekenen. In het leefgebied dooradering zijn de hoogste dichtheden te vinden op essen, appellerend aan een kleinschalige zandige omgeving. In grootschalige open graslandgebieden is de dichtheid er het laagst. In het leefgebied open akker een zelfde beeld met de hoogste dichtheden op essen, heideontginningen en verrassend genoeg ook in beekdalen. Deze hogere dichtheid komt vooral op conto van telpunten gelegen langs het Achterste diep bij Exloërveen.

Figuur 3.4.3 Dichtheid van de geelgors in het leefgebied dooradering en open akkerland in de periode 2016-2023 vergeleken met de dichtheid in 2024. In de figuur is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik weer waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.4 Graspieper (geen doelsoort)

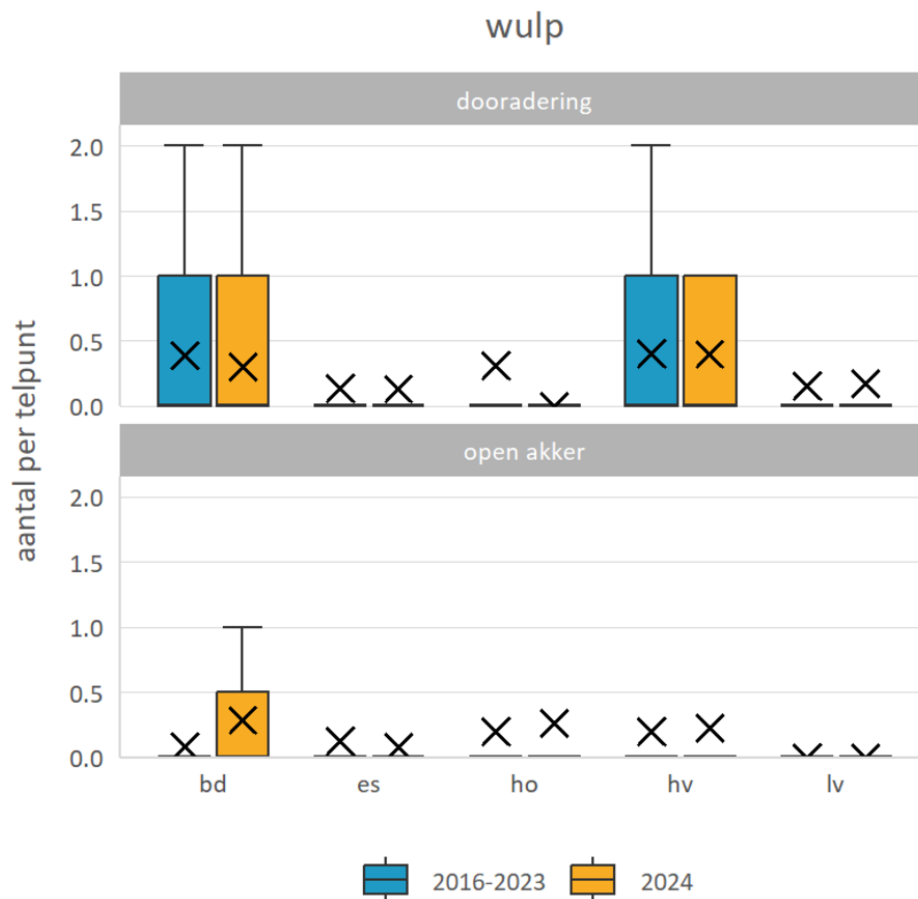
Opvallend is de graspieper niet verkozen tot Drentse doelsoort terwijl deze soort wel een wijdverbreide bewoner is van de leefgebieden in Drenthe. Graspiepers bereiken de hoogste dichtheden (1,2 paar per telpunt) in het leefgebied dooradering. In open akker liggen de gemiddelde dichtheden met 0,4 paar per telpunt aanmerkelijk lager. In dooraderingsgebied neemt de stand toe en in open akker neemt in dezelfde mate de stand al jaren af. In beide leefgebieden zijn de hoogste dichtheden te vinden in de beekdalen en versterkt in gebieden met hogere grondwaterspiegels. In gebieden met doorgaans lage grondwaterspiegels, zoals op essen, ontbreken graspiepers of is de stand laag.

Figuur 3.4.4 Dichtheid van de graspieper in het leefgebied dooradering en open akkerland in de periode 2016-2023 vergeleken met de dichtheid in 2024. In de figuur is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

3.4.5 Wulp (geen doelsoort)

Ook de wulp ontbreekt als (Drentse) doelsoort in het Natuurbeheerplan van de provincie Drenthe, ondanks dat de soort voor nestlocaties vrijwel volledig is aangewezen op het Drentse boerenland. Open beekdalen met graslanden, in met name zuidwest Drenthe zijn favoriet. Hier kunnen dichtheden oplopen tot 3,5 paar per 100 hectare. Weidevogelbeschermers met name rond Ruinerwold en Dwingeloo of in de Drentse veenkoloniën bij Valthermond vinden soms zelfs geclusterd nestdichtheden van 7-9 nesten per 100 hectare (Ottens 2024). In hoogveenontginningen binnen de begrenzing van het dooraderingsgebied worden vergelijkbare dichtheden gevonden als in beekdalen. In het leefgebied open akkerland zijn gemiddeld genomen dichtheden van wulpen laag. Ook hier komen wulpen geclusterd tot broeden en vormen in deze akkergebieden graslanden vaak het favoriete habitat om te nestelen. Gemiddeld liggen de dichtheden in het leefgebied open akkerland op 1 paar per 100 hectare. Op essen en in laagveen gebieden ontbreken veelal wulpen of is het voorkomen er schaars.

Figuur 3.4.5 Dichtheid van de wulp in het leefgebied dooradering en open akkerland in de periode 2016-2023 vergeleken met de dichtheid in 2024. In de figuur is weergegeven de gemiddelde dichtheid per telpunt (x), de mediaan (aangezette zwarte streep) en de spreiding rond het gemiddelde (verticale stippellijnen). De gekleurde vlakken geven het bereik waarbinnen 50% van alle waarnemingen vallen.

Foto 3.4 Broedende wulp in een favoriet decor, namelijk in grasland. Ongeveer driekwart van de Drentse populatie broed in graslanden en een kwart op akkers. Broedende wulpen op heidevelden is, op enkele incidentele gevallen na, nagenoeg verleden tijd. Omgeving Dwingeloo, 20 april 2024. © Peter Saathof.

3.5 Onderzoek patrijzen 2024

In 2024 zijn in de vroege avonduren in februari en maart in totaal 14 transecten onderzocht op de aanwezigheid van patrijzen (Tabel 3.5). In totaal werden 19 roepende patrijzen opgemerkt. De meeste patrijzen riepen vanuit groenbemesters (7), bouwland bewerkt (3), bouwland met opslag kruiden (3), graanstoppel (3), wintertarwe (2) en extensief beheerd grasland (1). Het inzaaien van groenbemesters is gunstig voor patrijzen in de winter. Het biedt ze dekking en als ze niet te dicht zijn gezaaid dan is er in ruime mate voedsel beschikbaar door opkomend vogelmuur *Stellaria media* en straatgras *Poa annua*. Op acht van de 14 transecten bleef het stil. Traditioneel zijn hier transecten bij (bijvoorbeeld Noorderveld 1 en 4) waar nog nooit patrijzen zijn waargenomen, maar ook transecten waar in het verleden wel waarnemingen zijn gedaan en die in 2024 verstoken bleven van roepende patrijzen. Het transect over de es in Deurze is in dit verband opvallend. In 2024 werden hier nog vier roepende mannen gehoord en dit jaar bleef het stil. Ook op andere plekken in Deurze werden in 2021 her en der patrijzen gezien zodat het aannemelijk is dat hier patrijzen zijn uitgezet. Een fenomeen dat in andere delen van Drenthe incidenteel wordt opgemerkt, gezien de kortstondige oplevingen van populaties. Op het transect Broekstreek 2 (over de essen van Mantinge en Balinge) is dit waarschijnlijk niet aan de orde. Het transect scoort van alle transecten al jaren de hoogste aantallen en herbergde in 2024 zelfs tien roepende mannen. Waarom patrijzen juist hier zulke hoge dichtheden hebben is onduidelijk. De aanwezigheid van essen draagt daar mogelijk aan bij, in de winter is er voldoende dekking voor de dieren en er ligt een substantiële oppervlakte agrarisch natuurbeheer in het gebied. Precies zoals op het Eexterveld waar de patrijzen in de loop van de tijd zijn verdwenen. Goed patrijzenhabitat is zo maar niet maakbaar. In het verleden gevonden nesten in de Broekstreek werden gevonden in een tuin en twee in bermen. Dus niet verbonden met de aanwezige akkers of agrarisch natuurbeheer.

Tabel 3.5 Overzichtstabel van waargenomen patrijzen op 14 transecten van 2011 t/m 2024.

Gebied	2011	2014	2016	2018	2019	2020	2021	2024
Noorderveld 1	-	-	0	0	-	0	-	0
Noorderveld 3	-	-	2	0	-	1	-	0
Noorderveld 4	0	0	0	0	-	0	-	0
Deurze	-	-	2	-	2	-	4	0
Rolderveld	6	-	0	-	0	-	1	0
Eexterveld 2	0	0	0	0	-	0	-	0
Buinen 1	-	2	3	-	3	-	2	2
Buinen 2	-	-	3	-	1	-	4	2
Westdorp	-	-	0	-	2	-	2	0
Eeserveen	-	-	1	-	1	-	3	1
Odoornerveen	1	6	2	-	3	-	3	3
Broekstreek 1	5	3	0	0	-	-	1	0
Broekstreek 2	6	5	5	4	-	-	7	10
Witteveen	-	-	1	2	-	2	-	1

4. Conclusie en aanbevelingen

De stand van algemene doelsoorten als gele kwikstaart en veldleeuwerik is stabiel. Beide soorten bereiken in het leefgebied open akkerland de hoogste dichtheden. In dit leefgebied zijn beide soorten oververtegenwoordigd in hoogveen- en heideontginningsgebieden en in beekdalen. In laagveenengebieden (ligging m.n. in zuidwest Drenthe) zijn de dichtheden het laagst, waarschijnlijk als gevolg van de dominantie van intensief beheerde graslanden in dit landschapstype en die succesvol broeden vrijwel onmogelijk maken. In dooraderingsgebied is de verdeling over de landschapstypen vergelijkbaar. Heideontginningen zijn voor beide soorten van belang naast essen en hoogveenontginningen (gkw) en beekdalen (vl). Wederom zijn laagveenontginnings-gebieden weinig favoriet.

Ook de geelgors heeft een hogere dichtheid in het leefgebied open akkerland. In dit leefgebied zijn territoriale geelgorzen vooral terug te vinden op essen en in heideontginningen. Ook voor de geelgors zijn laagveenontginningen weinig favoriet. Ondanks de oververtegenwoordiging in het leefgebied open akkerland neemt de geelgors er systematisch af. In dooraderingsgebied liggen de aantallen lager en is de stand stabiel. Ook in dooraderingsgebied zijn de meeste geelgorzen terug te vinden op essen en in heideontginningen.

De graspieper en de wulp zijn niet als doelsoorten opgenomen in het Natuurbeheerplan, maar zijn toch belangrijke vertegenwoordigers in het agrarisch gebied in Drenthe. De stand van de graspieper blijft onveranderd afnemen. Een zorgwekkend ontwikkeling die niet goed verklaard kan worden. De dichtheden van graspiepers liggen een factor 3 hoger in dooraderingsgebied ten opzichte van open akkerland. De meeste graspiepers zijn te vinden in gebieden met een wat hogere grondwaterspiegel zoals in beekdalen en in laagveenontginnings-gebieden. In het leefgebied open akkerland zijn de aantallen laag en op essen (lage grondwaterspiegel) ontbreken graspiepers vrijwel volledig. Ook wulpen zijn dominant in het leefgebied dooradering. Landschappelijk zijn met name beekdalen en hoogveenontginningen van belang voor de soort. In het leefgebied open akkerland zijn wulpen eveneens dominant in het landschapstype beekdal. Lokaal kunnen wulpen ook in hoogveenontginningen aanzienlijke dichtheden bereiken.

Ondanks dat op transect 2 over de essen van Mantinge, Balinge-Garminge in de Broekstreek nog nooit eerder zoveel roepende patrijzen werden waargenomen bleef het in 2024 op steeds meer transecten stil. Bij Deurze en op het Rolderveld ontbraken patrijzen evenals op transecten bij Zeijen en het Zeijerveld en bij Westdorp. Vooral in Deurze is de stand gecrasht wat mogelijk het gevolg is van het uitzetten van patrijzen in 2021 toen overal patrijzen in om Deurze werden gezien. Ook op telpunten worden steeds minder patrijzen waargenomen.

Het is goed om de verdeling en het aantal telpunten in het leefgebied dooradering nog eens tegen het licht te houden. Door het verruimen van de begrenzing is de dekkingsgraad van het aantal telpunten per oppervlakte leefgebied van 1 telpunt per 5 hectare gezakt naar 1 telpunt per 2000 hectare. Door de lage dekkingsgraad is aanbevolen om niet uit te gaan van een willekeurige verdeling maar om telpunten te koppelen aan belangrijke landschapstypen zoals beekdalen en essen. Gezien de beperkte dekkingsgraad is het van belang af te stemmen of de huidige verdeling en het aantal punten volstaat voor het verkrijgen van een representatief beeld.

Het areaal agrarisch natuurbeheer is in 2024 in Drenthe licht toegenomen naar een totaal van 1520 ha. Tezamen met nieuwe opties voor eco-regelingen en de aanleg van verplichte bufferstroken binnen het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) ligt er een substantiële oppervlakte maatregelen. Het heeft tot veranderingen geleid en op de telpunten is het soms niet eenvoudig te

beoordelen of er agrarisch natuurbeheer ligt, om welk pakket het gaat of dat het om eco-regelingen of bufferstroken gaat. Om binnen het strata-onderzoek tot een goede koppeling van telpunten met agrarisch natuurbeheer te kunnen komen en om inzicht te hebben in de pakketten is het van belang over accurate gegevens te kunnen beschikken.

Het meetnet voorziet in telpunten met agrarisch natuurbeheer en telpunten zonder agrarisch natuurbeheer. Deze zogenaamde strata-verdeling geeft de mogelijkheid om al dan niet soortspecifieke voorkeuren voor het agrarisch natuurbeheer in beeld te krijgen. Een niet onbelangrijk onderdeel van het MAS en vanaf 2009 mede ingezet als ondersteuning richting het agrarisch collectief Agrarisch Natuur Drenthe (AND) om de kwaliteit en de ligging van het agrarisch natuurbeheer te kunnen beoordelen en te verbeteren. Door corona is een jaarlijks bezoek aan natuurmaatregelen in het veld komen te vervallen. Het is van belang om de veldbezoeken de komende jaren, op initiatief van provincie Drenthe, weer op te pakken.

In het natuurbeheerplan zijn naast internationale en nationale doelsoorten ook een aantal Drentse doelsoorten gekozen. Bij de broedvogels gaat het om grasmus, boompieper en bosrietzanger. Als typische vertegenwoordigers van het Drentse boerenland kunnen in dit rijtje de wulp en de graspieper niet ontbreken. De soorten zijn voor zowel leefgebied open akkerland als voor leefgebied dooradering representatief.

5. Literatuur

Ottens H.J. (2016). Evaluatierapport Meetnet Agrarische Soorten en Patrijzentellingen in Collectieve Beheergebieden in Drenthe in 2016. Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Ottens H. J., Roelofs Y. & Wiersma P. (2023). Meetnet Agrarische Soorten en patrijzentellingen in Drenthe in 2020-2022. GKA-Rapport 2023-10. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.

Ottens H.J., Grift van de T., Loof A., & Boers A., 2024. Broedende wulpen in Drenthe in 2024 - Jaaroverzicht en evaluatie experiment aangepast maaibeheer ten behoeve van vergroting overlevingskansen kuikens in 2024. GKA-Rapport 2024-12. Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Zuidlaren.

Natuurbeheerplan Drenthe, Versie 2023. Provincie Drenthe, Assen 2023

Bijlagen

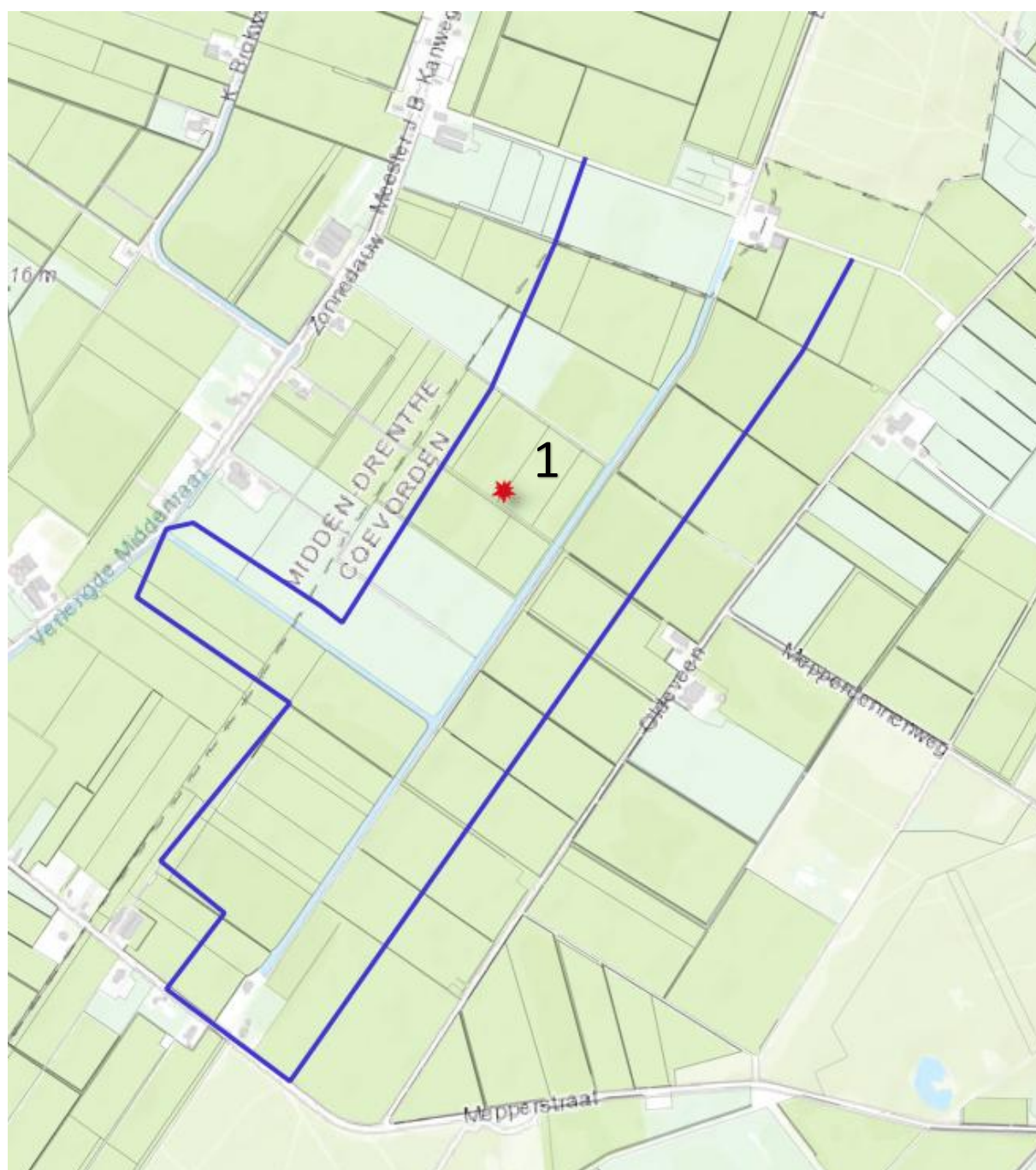
Bijlage A1 t/m A6: Verspreidingskaarten van transecten waar patrijzen in 2024 zijn waargenomen. De sterren geven de locatie aan waar roepende patrijzen werden opgemerkt. De nummers verwijzen naar de eerste kolom in bijlage A.

Bijlage A. Overzichtstabel met patrijzenwaarnemingen in 2024. De nummers verwijzen naar de nummers in de kaarten. In de laatste kolom is vermeld is wel type gewas de patrijzen werden waargenomen.

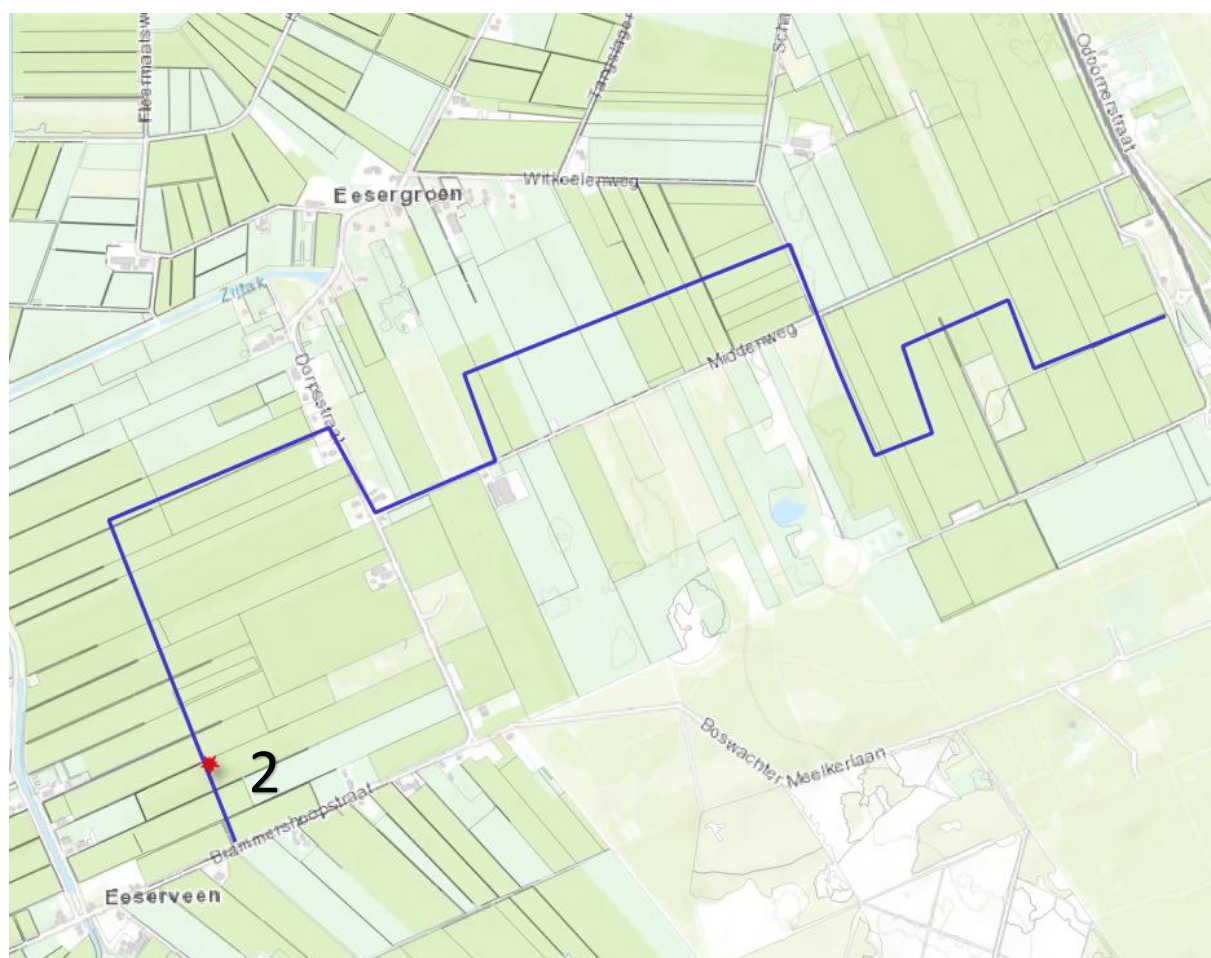
nr	transect	datum	tijdstip wrn	gewas
1	Witteveen	11-3-2024	19:12	wintertarwe
2	Eeserveen	14-3-2024	19:48	groenbemester
3	Broekstreek 2	18-3-2024	19:21	groenbemester
4	Broekstreek 2	18-3-2024	19:30	graanstoppel + straatgras
5	Broekstreek 2	18-3-2024	19:31	graanstoppel + straatgras
6	Broekstreek 2	18-3-2024	19:45	graanstoppel
7	Broekstreek 2	18-3-2024	19:49	straatgras + vogelmuur
8	Broekstreek 2	18-3-2024	19:55	extensief grasland
9	Broekstreek 2	18-3-2024	20:22	groenbemester
10	Broekstreek 2	18-3-2024	20:29	bouwland + straatgras
11	Broekstreek 2	18-3-2024	20:38	bouwland + straatgras
12	Broekstreek 2	18-3-2024	20:48	bouwland kaal
13	Odoornerveen	19-3-2024	20:32	groenbemester + graanstoppel
14	Odoornerveen	19-3-2024	21:27	groenbemester + vogelmuur
15	Odoornerveen	19-3-2024	21:27	bouwland kaal
16	Buinen 1	25-3-2024	19:30	wintertarwe
17	Buinen 1	25-3-2024	19:52	bouwland kaal
18	Bronnegerveen	26-3-2024	19:34	aardappelstoppel
19	Bronnegerveen	26-3-2024	19:34	groenbemester

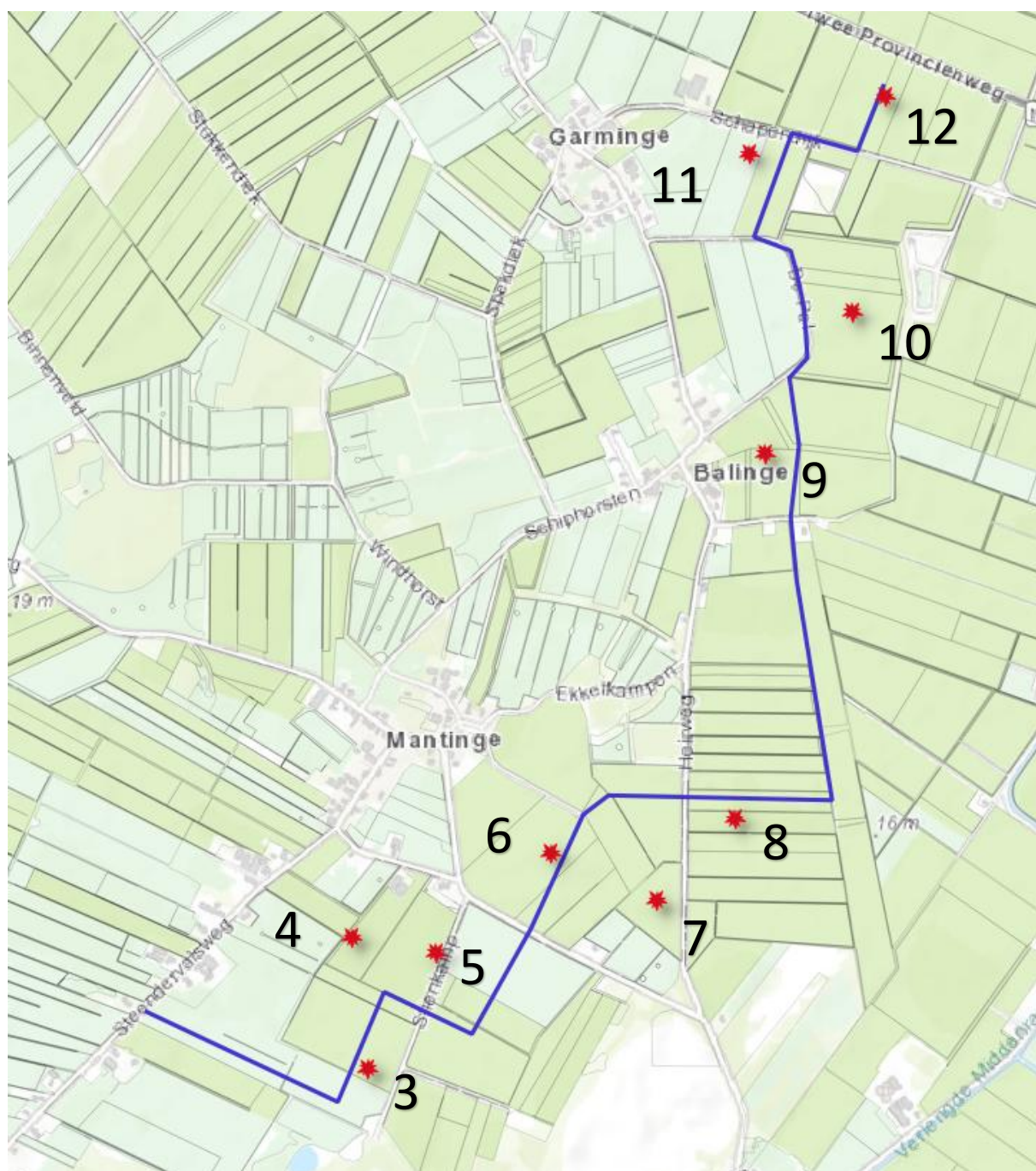
A1. Verspreidingskaart Patrijs transect Witteveen

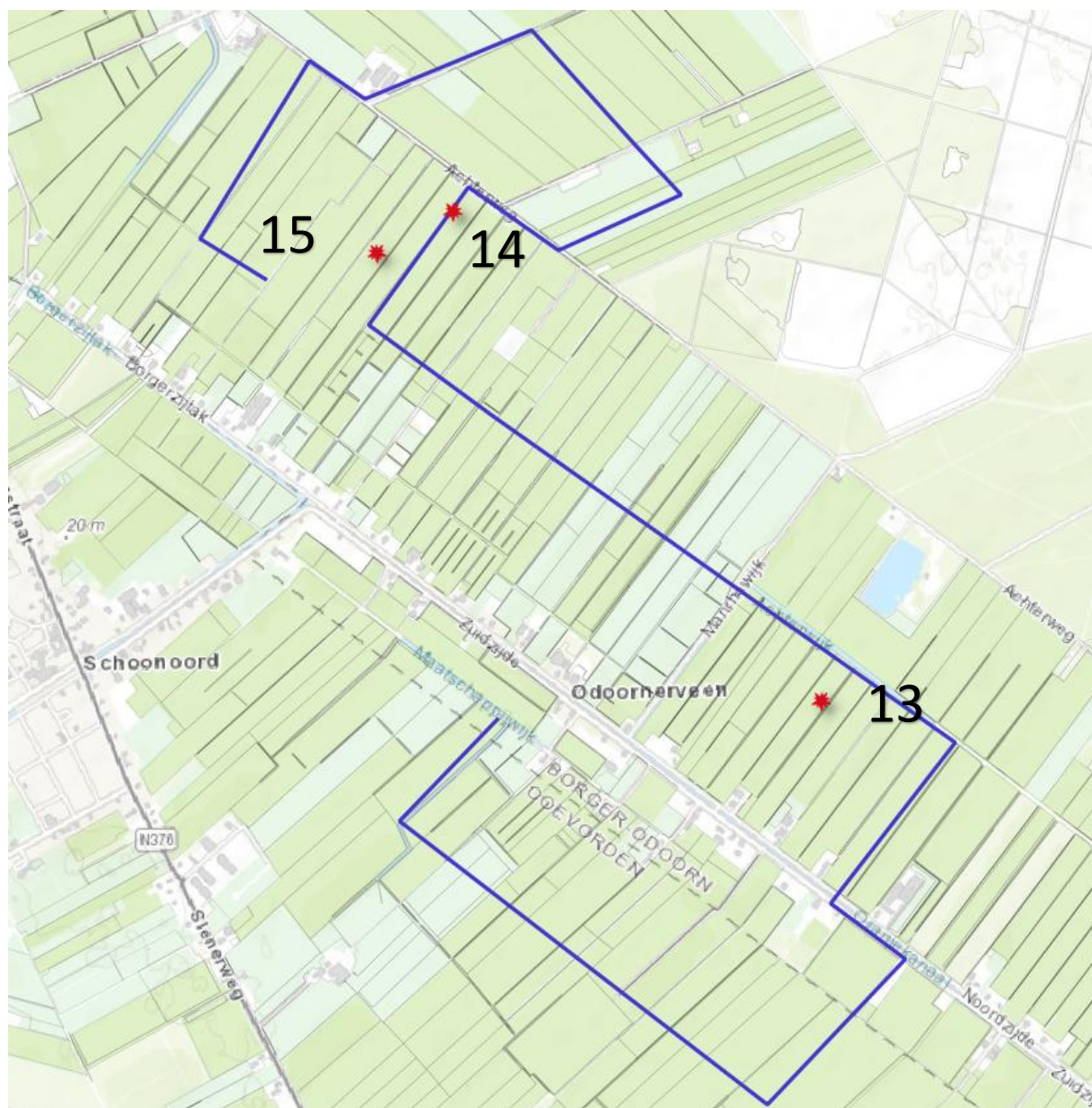
A2. Verspreidingskaart Patrijs transect Eeserveen

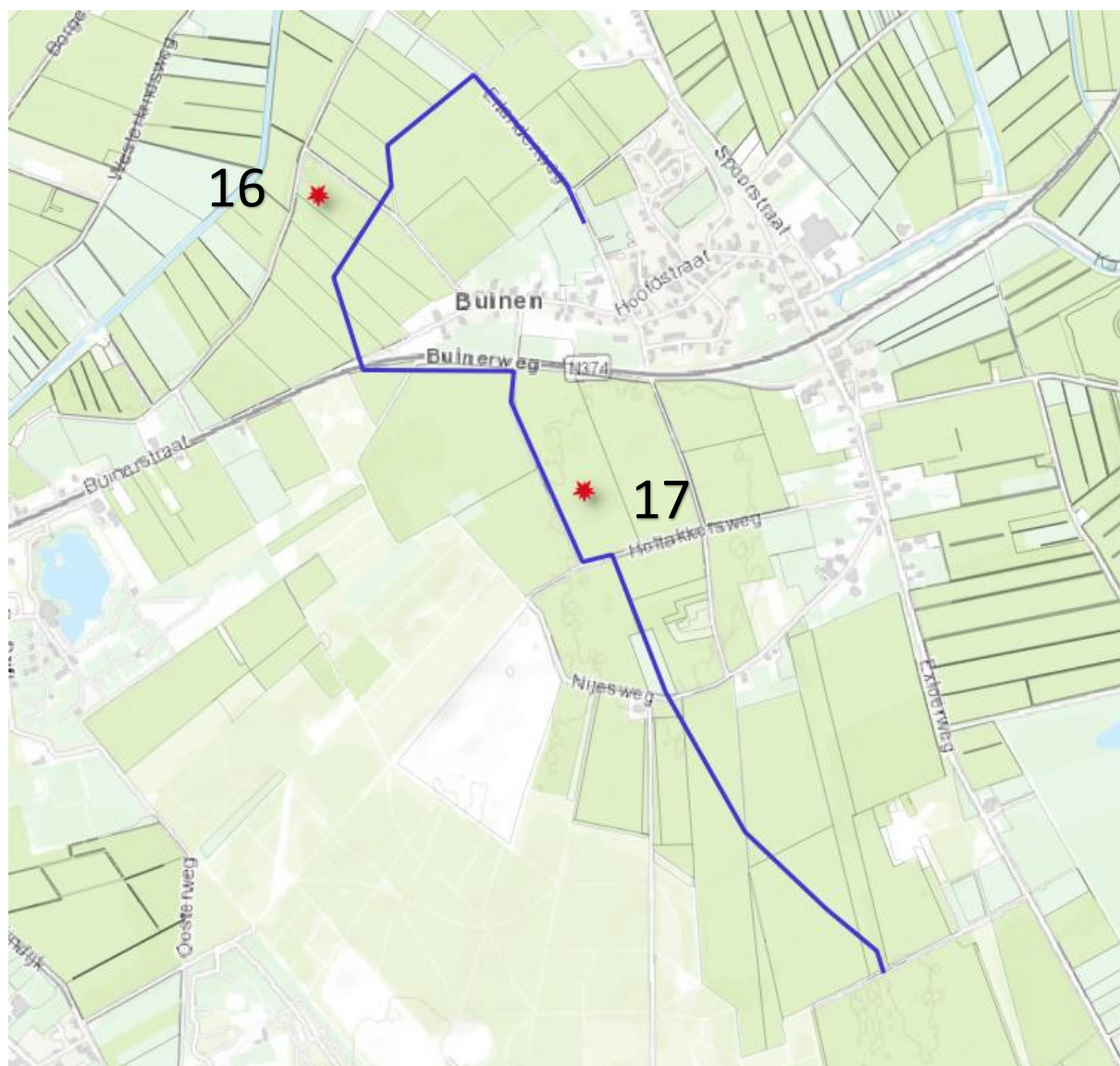
A3. Verspreidingskaart Patrijs transect Broekstreek 2

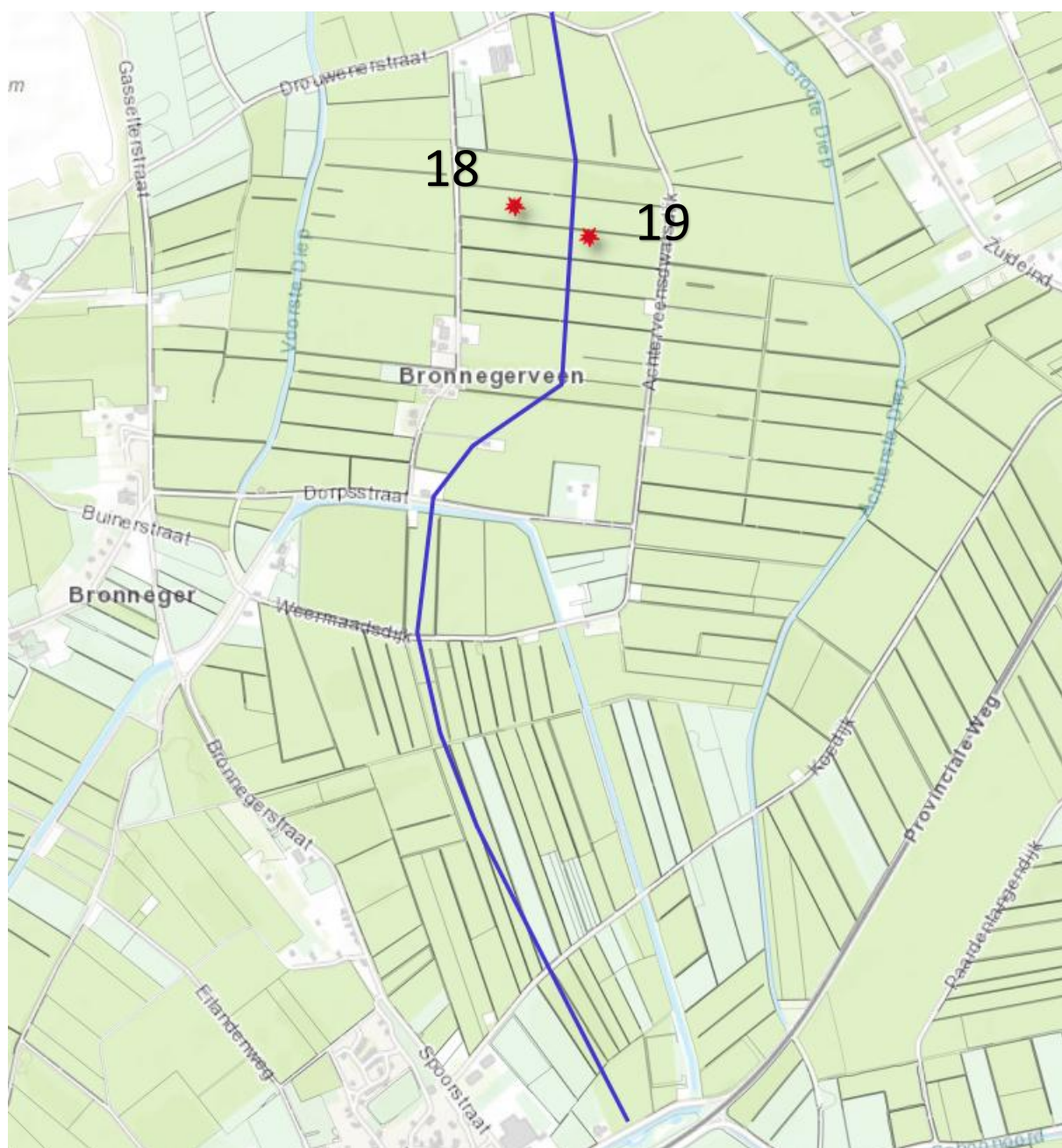
A4. Verspreidingskaart Patrijs transect Odoornerveen

A5. Verspreidingskaart Patrijs transect Buinen 1

A6. Verspreidingskaart Patrijs transect Buinen 2

B. Soortkaarten MAS 2024

